

บทบาทของกระบวนทัศน์ ในการสอนปรัชญา

การอภิปรายทางวิชาการในโอกาสวันสถาปนาราชบัณฑิตยสถานครบ ๗๐ ปี ไตรมาสที่ ๓ เรื่อง **บทบาทของกระบวนทัศน์ในการสอนปรัชญา** ในวันศุกร์ที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เวลา ๙.๐๐ - ๑๔.๐๐ น. ณ ห้องภัตตาคาร ๓ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ กรุงเทพมหานคร ผู้อภิปรายประกอบด้วย ศาสตราจารย์เกียรติ บัญญัติราชบัณฑิต ประเภทปรัชญา สาขาวิชาอักษวิทยา นาย ณ ภัทรดิศ สุริยมลจินดา นายถวัลย์ศักดิ์ ศัตรุพินาศ นายสุนทร บัณฑิต นายวิบูลย์ แสงกาญจนวนิช นายวิเศษ แสงกาญจนวนิช อาจารย์อุไร สัตตะบุษย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวณะ ภวานันท์ โดยมี รองศาสตราจารย์สิวลี ศิริไล ภาควิชาสังคมศาสตร์ ประเภทปรัชญา สาขาวิชาอักษวิทยา เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย มีผู้เข้าร่วมฟังการอภิปรายจำนวน ๑๒๔ คน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ศาสตราจารย์เกียรติ บัญญัติ กล่าวในหัวข้อ **บทบาทของกระบวนทัศน์ในการสอนปรัชญา** ว่า

เนื่องจากเกิดปัญหาการสอนวิชาปรัชญาและการบรรจุหลักสูตรวิชาปรัชญาในสถานศึกษาขึ้น ด้วยมองว่า วิชาปรัชญาไม่มีความสำคัญ ไม่จำเป็นต้องศึกษา อันเป็นจุดตกต่ำของการศึกษาวิชาปรัชญา ทำให้ต้องมีการปรับปรุงกระบวนกรสอนวิชาปรัชญาให้ใหม่ด้วยกระบวนทัศน์

(ความเชื่อพื้นฐานที่อยู่ในจิตใจมนุษย์) เนื่องจากพบว่า การสอนปรัชญาด้วยกระบวนทัศน์เป็นวิธีสอนปรัชญาที่น่าสนใจที่สุดสำหรับคนไทย ด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ

๑. การรู้กระบวนทัศน์ปรัชญา ช่วยให้สามารถอ่านใจคนได้
๒. การรู้กระบวนทัศน์ปรัชญา ช่วยให้สามารถเห็นความสัมพันธ์ของวิชาสาขาต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยถือเอาปรัชญาเป็นศูนย์กลาง
๓. การรู้กระบวนทัศน์ปรัชญา ช่วยให้เห็นวิวัฒนาการความคิดของมนุษย์อย่างสืบเนื่องตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงยุคหลังนวยุค
๔. การรู้กระบวนทัศน์ปรัชญา ช่วยให้สะดวกในการเข้าใจวิธีประยุกต์ปรัชญากับวิชาต่าง ๆ และช่วยให้เข้าใจปรัชญาประยุกต์ของวิชาต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

นาย ณ ภัทรดิศ สุริยมลจินดา กล่าวในหัวข้อ **กระบวนทัศน์ของมนุษยชาติ** ว่า

กระบวนทัศน์ของมนุษยชาติ คือความเชื่อพื้นฐานที่มีในจิตใจของมนุษย์ทุกคน แตกต่างกันตามเพศ วัย สิ่งแวดล้อม การศึกษาอบรม และการตัดสินใจเลือกของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้แต่ละคนชอบอะไร และไม่ชอบอะไร พอใจแค่ไหน และอย่างไร

กระบวนทัศน์สามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ๕ กลุ่ม คือ

๑. กระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) ความเชื่อว่าโลกไม่มีกฎเกณฑ์ ความคิดทางปรัชญาเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์

๒. กระบวนทัศน์โบราณ (Ancient Paradigm) ความเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีกฎแน่นอนตายตัวที่ไม่มีกรณียกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น โลกมีกฎเกณฑ์และมนุษย์ควรรู้จักกฎเกณฑ์เพื่อใช้แสวงหาความสุขในโลกนี้

๓. กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) ความเชื่อว่าความสุขที่สมบูรณ์แบบและถาวรมีอยู่ในโลกหน้า เพราะเห็นความอนิจจังของโลกนี้ว่า แม้จะรู้จักกฎทุกกฎของโลกและปฏิบัติตามอย่างไม่บกพร่อง ก็ไม่อาจพบความสุขแท้ได้ จึงต้องใช้ชีวิตอันจำกัดและสั้นในโลกนี้เพื่อแสวงหาความสุขแท้ถาวรในโลกหน้า

๔. กระบวนทัศน์ยุคใหม่ (Modern Paradigm) ความเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์และวิธีการวิทยาศาสตร์เป็นทางพบกฎของโลก มนุษย์จะมีความสุขสมบูรณ์แบบในโลกนี้ได้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

๕. กระบวนทัศน์หลังยุคใหม่หรือหลังนวยุค (Post-modern Paradigm) ความเชื่อว่ากระบวนทัศน์ที่ผ่านมาทั้ง ๔ กระบวนทัศน์นั้น ล้วนแต่มีประเด็นเอื้อให้เกิดสงครามต่อกัน คือ เกิดความยึดมั่นถือมั่น (attachment) ซึ่งนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวก การแข่งขัน ความไม่ไว้ใจกัน และการทำลายกัน ดังนั้น กระบวนทัศน์หลังยุคใหม่หรือกระบวนทัศน์ที่ ๕ จะต้องสามารถแก้จุดบกพร่องของกระบวนทัศน์ในอดีตได้ โดยต้องแก้ไขประเด็นที่เอื้อสงคราม และสนับสนุนประเด็นที่ส่งเสริมสันติภาพแทนด้วยลัทธิหรือสร้างใหม่ (reconstruction-ism) ที่เน้นการสร้างสรรคเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพและความร่วมมือกัน

นายถวัลย์ศักดิ์ ศัตรูพินาศ กล่าวในหัวข้อ **กระบวนทัศน์กับการสอนปรัชญาปฏิบัตินิยม** ว่า

ลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism) เป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญเลือกความจริงและคุณค่า (เน้นประสิทธิผล) กล่าวคือ เล็ง

เห็นว่าอะไรก็ตามยึดถือแล้วให้ประโยชน์แก่ตนมากที่สุดก็ให้ยึดถือไว้ก่อน จนกว่าจะพบทางอื่นที่ให้ผลมากกว่า จึงจะเปลี่ยนไปยึดถือทางใหม่ ซึ่งลัทธินี้มีผลต่อระบบการศึกษาของไทยที่ทำให้ผู้ศึกษามองแต่ผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับคือเมื่อศึกษาจบแล้วจะมีงานทำหรือไม่

นายสุนทร บัวดิษ กล่าวในหัวข้อ **กระบวนทัศน์กับการสอนปรัชญาลัทธิสังคมนิยมแนวใหม่ของรัสเซีย** ว่า

สังคมนิยมแนวใหม่ (neo-realism) เป็นการศึกษาเชิงอุดมคติที่เชื่อมโยงกับระบอบประชาธิปไตย ที่เห็นว่า ผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร และการเรียนการสอน ควรมีลักษณะดังนี้

๑. ผู้เรียน ควรมีชีวิตชีวา มีความกล้าหาญ มีความรู้สึกไว และความชาญฉลาด
๒. ผู้สอน ควรมีความเข้าใจจิตวิทยาและศิลปะการสอน มีความยืดหยุ่นและจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียนเสมอ
๓. หลักสูตรควรจัดทำโดยครูผู้สอนไม่ใช่โดยผู้บริหารระดับสูง และควรจัดวางให้ครบทุกสาขาวิชา
๔. การเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-center)

นายวิบูลย์ แสงกาญจนวิษ กล่าวในหัวข้อ **กระบวนทัศน์กับการเรียนปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม** ว่า

ลัทธิอัตถิภาวนิยม (existentialism) เป็นลัทธิที่ยอมรับเรื่องการมีสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยเสนอวิธีปฏิบัติที่ส่งเสริมให้การมีเสรีภาพที่แท้จริงเป็นแก่นแท้ของการมีชีวิตอยู่ด้วยคำ ๓ คำ คือ See, Judge และ Act คือ

- See = Dare to encounter the problem (กล้าเผชิญปัญหา)
- Judge = Dare to evaluate the solution (กล้าประเมินผล)
- Act = Dare to act with responsibility (กล้าลงมือกระทำด้วยความรับผิดชอบ)

การศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมจึงมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่การช่วยให้ผู้ศึกษาแต่ละคนมีความเข้าใจได้อย่างแท้จริง จากการ See, Judge และ Act โดยมีผู้สอนเป็นผู้ให้คำวินิจฉัยคำตอบที่เป็น

ไปได้ และควรมีความสนใจในลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของนักเรียนแต่ละคนว่า ไม่มีนักเรียนคนไหนเหมือนกัน การดูแลจึงต้องต่างกันไปตามเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละคน

นายวิเศษ แสงกาญจนวิชัย กล่าวในหัวข้อ **ทดลองใช้กระบวนการทัศน์ศึกษาปรัชญาปฏิฐานนิยม** ว่า

ลัทธิปฏิฐานนิยม (positivism) ยึดหลักการวิทยาศาสตร์มาใช้แก้ไขปัญหามนุษย์ว่าสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่เชื่อถือได้ อะไรที่พิสูจน์ไม่ได้ก็อย่าเพิ่งยอมรับ โดยที่ยังไม่รู้จักรับการเชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ในแง่การศึกษาพบว่า ลัทธิปฏิฐานนิยมไม่สามารถทำให้บรรลุผลได้ตามที่กำหนดไว้ในการปฏิรูปการศึกษารวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ของสังคม นั่นคือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถนำมาใช้กับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมได้ในทุกแง่มุม

อาจารย์ไรรุ สัตตะบุษย์ กล่าวในหัวข้อ **จริยศาสตร์หลังยุค** ว่า

จริยศาสตร์หลังยุค (post-modern ethics) เป็นจริยศาสตร์ที่ค้นหาความสุขที่แท้ ซึ่งก็คือความสุขที่อยู่บนความสุขของผู้อื่น

รูปแบบของความสัมพันธ์ในการแสวงหาความสุขกับเพื่อนมนุษย์มี ๔ รูปแบบ คือ

๑. การแสวงหาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น
๒. การแสวงหาความทุกข์บนความสุขของผู้อื่น
๓. การแสวงหาความทุกข์บนความทุกข์ของผู้อื่น
๔. การแสวงหาความสุขบนความสุขของผู้อื่น

หลัก ๓ กล่าวที่พาให้พบกับความสุขแท้ตามความเป็นจริงของชีวิต คือ

๑. กล่าวเผชิญปัญหา
๒. กล่าวประเมินวิธีปฏิบัติ ว่า ปัญหานั้นต้องแก้ด้วยวิธี

ใด อย่างใด แก้ได้ก็วิธี เคยมีปัญหาย่างนี้เกิดขึ้นมาก่อนหรือเปล่า ถ้ามีแก้อย่างไร ทั้งนี้ เพื่อหาทางเลือกปฏิบัติที่ดีที่สุด

๓. กล้าลงมือทำด้วยความรับผิดชอบว่า รับผิดชอบให้ดีที่สุด บางครั้งอาจพบว่าวิธีที่เราเลือกใช้โดยประเมินว่าดีที่สุดนั้น ไม่ดีที่สุดจริง ก็ต้องพร้อมที่จะปรับปรุงเพื่อให้ได้วิธีที่ดีที่สุดเสมอในทุกระยะที่ลงมือปฏิบัติการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวนะ ภวภานนท์ กล่าวในหัวข้อ **กระบวนการทัศน์ที่ ๕ : กระบวนการทัศน์หลังยุคกับการบริหารรัฐกิจ** ว่า

สืบเนื่องจากกระบวนการทัศน์ที่ ๔ (Modern Paradigm) เชื่อว่าระบบราชการเป็นกลไกการบริหารที่สำคัญที่แสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในทางปฏิบัติและให้ประโยชน์แก่การบริหารรัฐกิจอย่างมาก ทั้งที่คำว่า administer มาจากรากศัพท์ภาษาละติน หมายความว่า “ช่วยเหลือรับใช้” และ government เพี้ยนมาจากรากศัพท์คำว่า gubernator ซึ่งหมายถึง คนถือท้ายหรือหางเสือเรือ เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า ผู้ถือหางเสือเรือ มีหน้าที่บริการนำเรือไปสู่ความปลอดภัย ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาล จึงมีคำพูดว่า รัฐบาลเป็นผู้นำ “รัฐนาวา”

เมื่อนำกระบวนการทัศน์ที่ ๕ (กระบวนการทัศน์หลังยุค) มาใช้ในการวิพากษ์การบริหารรัฐกิจจึงควรใช้วิจารณ์ญาณ (critical mind) เข้ามาทบทวนความหมายเดิมของคำว่า administer และ government ใหม่ จะพบว่า ภาษาไม่สามารถสื่อความหมายได้ตรงตามที่คิดเสมอไป และความเข้าใจทั้งหลายก็เกิดจากการตีความ

นางกนกวรรณ ทองตะโก

ผู้สรุปการอภิปราย